

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ З ПОЗИЦІЇ ДОМІНАНТИ НЕОЕКОНОМІКИ

Олександр Бутнік-Сіверський,

головний науковий співробітник економіко-правового відділу НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, доктор економічних наук, професор, академік АТН України та академік УАН

У статті узагальнюються теоретичні підходи до визначення капіталізації, її змісту та різновидів. Обґрунтовується економічна категорія капіталізації майнових прав інтелектуальної власності як вартість майнових прав інтелектуальної власності в процесі її комерціалізації, спрямованої на отримання прибутку (доданої вартості). Визначено зміст реальної та фіктивної, прямої та зворотної капіталізації майнових права інтелектуальної власності. Розглянуто розширення процесу капіталізації майнових прав інтелектуальної власності в умовах корпоративної трансакції, з якою пов'язують рух інтелектуального капіталу.

Ключові слова: капіталізація, інтелектуальний капітал, майнові права, інтелектуальна власність, вартість, корпоративна трансакція

Постановка проблеми. Проблеми інноваційного розвитку в умовах подолання кризових явищ в економіці України набувають особливого значення. Вирішення проблем інноваційної діяльності підприємств, загострює завдання досягнення економічної стабільності та зростання інтелектуального капіталу. Сучасні зміни, які в умовах інформаційно-інноваційного виробництва, призводять до швидкої зміни технологічних інновацій і скорочують життєвий цикл від розробки до виробництва і виведення нової продукції на ринок, суттєво прискорюють рух до неоекономіки. Сьогодні формування інноваційного середовища сприяє розвитку інноваційно-інтелектуальної діяльності, коли здійснюється комерціалізація майнових прав інтелектуальної власності, що прискорює трансформаційні процеси в економіці, де головним домінуючим факто-

ром, принципом стає капіталізації інтелектуального капіталу.

Це відповідає теоретичній точки зору відомого науковця А. Гальчинського, який справедливо наголошує на необхідності конструктивного методологічного оновлення економічної науки. Водночас, таке оновлення потребує виваженого ставлення до класичних принципів та визначень економічної науки, які, містячи потужний інтелектуальний потенціал, реалізуються поза часовими вимірами. Однак, зазвичай, вони потребують «нового читання», оновлених механізмів своєї «імплементатції» [1, 152]. Тому, за оцінками науковців, неоекономіка характеризується якісно новими тенденціями розвитку суспільства, переходом від енергетичних до інформаційних та інтелектуальних технологій, підпорядкуванням економіки інтелектуальному розвитку лю-

дини, дематеріалізації економічного простору та появи нових викликів у процесі формування постіндустріального суспільства. У таких умовах актуалізується проблема капіталізації майнових прав інтелектуальної власності, яка на рівні теоретичних і практичних пошуків науковців досконало ще не вивчена та потребує поглибленого дослідження. Капіталізація майнових прав інтелектуальної власності може в перспективі суттєво впливати на рівень ефективності суб'єктів господарювання, появи нових структурних трансформаційних викликів в інноваційно-інтелектуальному середовищі.

Аналіз досліджень і публікацій, проведеної проблемі. За оцінкою І. Яцишиної, яка звертає увагу на те, що незважаючи на значимість капіталізації у сучасній економіці усіх країн світу, це явище в сучасній зарубіжній літературі досліджується здебільшого у фінансовій площині [2]. Визначення сутності процесів капіталізації на макрорівні є предметом вивчення таких українських вчених як В. Геєць, А. Гриценко, О. Яременко та інші. [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій показав наявність великої кількості наукових робіт, як вітчизняних, так і зарубіжних, спрямованих на дослідження та висвітлення різних аспектів капіталізації, серед яких можна назвати праці В. Андрійчука, К. Багацької, Н. Брюховецької, М. Дем'яненко, Г. Макарової, Г. Хотинської, Ю. Плугіна, О. Побурко, Л. Пронько, І. Яцишиної та інших. Однак звернемо увагу на обмеженість наукових публікацій з питань капіталізації майнових прав інтелектуальної власності.

Метою статті є узагальнення теоретичних підходів до сутності визначення капіталізації та на цій основі обґрунтування економічної категорії капіталізації майнових прав інтелектуальної власності та її особливостей з позиції домінанти неоекономіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Показником неоекономі-

ки є перш за все прояв активності інтелектуального капіталу, як (креативного) джерела багатства, розвитку інтелектуально-інноваційної діяльності, підвищення ефективності в реальній економіці. Капіталізація у загальному розумінні є перетворенням додаткової вартості або прибутку в капітал.

Капіталізація майнових прав інтелектуальної власності в неоекономіці в перспективі стає її домінантом, принципом ефективного зростання, стимулятором ринкових відносин, структурних трансформаційних процесів в інтелектуальному середовищі.

Проблема капіталізації майнових прав інтелектуальної власності з теоретичної та практичної точок зору зпередує в полі зору науковців, однак досконало ще не вивчена. Головне — капіталізацію майнових прав інтелектуальної власності не потрібно змішувати з капіталізацією майна, оскільки це відмінні за економічним змістом явища, хоча мають схожу методологію розрахунку.

Із загальних економічних позицій визначення капіталізації було запропоноване К. Марксом як процес перетворення додаткової вартості в капітал. Карл Маркс зазначав, що капітал — це і знаряддя праці, і сировина та матеріальні продукти, і певна сума товарів, і засоби до існування. Крім цього, він писав, що капітал — це не річ, а виробниче відношення, а тому розглядав його як знаряддя експлуатації найманої праці [4]. У той час певної уваги майновим правам інтелектуальної власності ще не приділяли уваги, хоча й досліджувались виробничі відносини.

У науковій статті «Сутність капіталізації, її види та напрями здійснення» Л. Пронько виклав свій погляд на певні еволюційні етапи трактування сутності «капіталізація» [5, 84–85].

Перший період — XVII–початок XIX ст. За марксистською теорією капіталізація з одного боку є процесом накопичення капіталу шляхом капіталізації прибутку, що призначений для розширення виробництва, а з ін-

шого — потоком майбутньої вартості, що визначається з урахуванням ставки відсотка, тобто як капіталізація ринкової вартості.

Другий період — кінець XIX–початок XX ст. Представники неокласичного напрямку економічної теорії доповнили своїх попередників і під капіталізацією розуміли процес створення та накопичення вартості, яка приносить ефект з дохідністю, що рівна ставці відсотка, розмір якого визначається визначеною продуктивністю капіталу [6].

Кейнсіанська епоха капіталізацію, як економічну категорію, розглянула в новому аспекті. Згідно з її теорією капіталізація — це накопичування капіталу за допомогою грошового обороту. Після завершення виробничого циклу — частина створеного грошового доходу споживається, а інша спрямовується на підтримання та розвиток активів, тобто накопичується.

Третій період — кінець XX ст. Із другої половини XX ст. процес дослідження сутності капіталізації припиняється, оскільки цей термін майже не вживався, причому не лише у вітчизняній науковій літературі, а й у зарубіжній.

Четвертий період — сьогодення. Спостерігається зростання інтересу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців до сутності та значення капіталізації підприємства як економічної категорії.

Зауважимо, що з 2000 року з введенням в Україні стандарту бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» [7], коли на активі балансу почали виділяти окремо нематеріальні активи, науковці почали приділяти певну увагу економічному значенню капіталізації майнових прав інтелектуальної власності в умовах корпоративної трансакції, що й стало *предметом цього дослідження*.

І сучасній економічній літературі, як зазначає Л. Пронько, основна увага науковців зосереджена на здатності капіталу приносити його власнику дохід.

У ринковій економіці, як справедливо вказує В. Андрійчук, не можливо досягти економічного зростання без зосередження капіталу, тому в класичному розумінні термін «капіталізація» означає реінвестування отриманого фірмою прибутку, тобто перетворення прибутку в додатковий капітал [8].

У своїй статті «Теоретичні підходи до визначення економічної категорії «капіталізація»» Г. Макарова зазначає, що детальний аналіз наукових досліджень дає можливість виділити два основні підходи до трактування сутності економічної категорії «капіталізація». Перший підхід концентрує увагу на капіталізації як на безпосередньому наслідку процесів перетворення майбутніх грошових потоків у додаткову вартість, тобто об'єктний підхід. Другий підхід зосереджується на дослідженні сукупності цих процесів — процесний підхід [9, 257]. І далі, справедливо зазначає науковець, термін «капіталізація» в самій своїй назві несе рух, динамізм, розвиток і відносно до об'єкта дослідження — підприємства, цей динамізм проявляється і реалізується безпосередньо у вигляді певного процесу [9, 258]. Такий теоретичний аспект досліджень науковця деталізує економічну природу капіталізації, поглиблює бізнесову зацікавленість власників капіталу у його зростанні за рахунок майбутньої інвестиційно-інноваційної діяльності, де присутній об'єктивний і процесний рух капіталу.

Як узагальнює Н. Брюховецька термін «капіталізація» (*capitalization*) [10, 224], має різні трактування:

- ринкова вартість компанії, розрахована шляхом помноження біржової ціни акції на кількість акцій, що перебувають в обігу;
- ринкова вартість компанії, розрахована множенням загальної кількості акцій цього емітенту на середню ціну кращих котувань акції на купівлю-продаж;
- використання частини додаткової вартості на розширення виробництва;
- процес вкладення частини прибутку

ку в цінні папери й одержання прибутку на них у формі відсотка.

Більш розширене визначення «капіталізації» надає С. Мочерний у економічній енциклопедії, як використання частини додаткової вартості на розширення виробництва або це процес вкладення частини прибутку в цінні папери й одержання прибутку на них у вигляді відсотків [11, 730].

Сучасні науковці, як підсумовує Л. Пронько, термін «капіталізація» трактують по-різному. Часто його використовують у такому значенні як оцінка вартості фірми на базі основного та оборотного капіталу; оцінка вартості фірми на основі ринкової вартості її акцій та облигацій або на основі щорічного отриманого прибутку [5]. Як зазначає А. Гриценко, широкого вжитку набуває й термін «ринкова капіталізація» (*market capitalization*), під яким розуміють вартість усіх акцій акціонерної компанії, тобто це ціна, яку ринок готовий заплатити за компанію у разі її продажу [12]. Процес перетворення наявних ресурсів у вартість, яка приносить додаткову вартість, і є капіталізацією. Такий підхід, як вважає Л. Пронько, дає змогу розрізнити реальну і фіктивну, пряму і зворотну капіталізацію, капіталізацію різних галузей (промисловості, сільськогосподарства, банківської сфери, фінансового ринку тощо) та сфер [5, 86].

Реальна капіталізація — це перетворення вартості, втіленої в матеріальні та інші цінності, в джерело зростання цієї вартості. Фіктивна капіталізація — це реальний капітал, представлений цінними паперами [5, 86].

Під прямою капіталізацією, як зазначає І. Ящишина [2] з позиції К. Маркса, мають на увазі перетворення певного ресурсу в капітал, тобто використання його з метою отримання додаткової вартості. Відповідно зворотна капіталізація передбачає перетворення частки додаткової вартості в капітал, тобто в засоби праці та в предмети праці. Саме таке трактування капіталізації дає К. Маркс: «для того, щоб нагро-

маджувати, необхідно частину додаткового продукту перетворювати на капітал» [13, 254] і далі: «перетворення додаткової вартості на капітал називають нагромадженням капіталу» [13, 252]. Отже, за К. Марксом нагромадження капіталу і є процесом капіталізації, що має дві найважливіші форми, які сьогодні називають прямою і зворотною капіталізацією. Тобто, як зазначає Л. Пронько, при оцінці капіталу за доходом здійснюється зворотна фіктивна капіталізація, а реальна вартість, що приносить цей дохід, може істотно відрізнитися від фіктивно капіталізованої. Якщо швидкими темпами зростає рівень прибутковості підприємства, то рівень їх фіктивної капіталізації виникає з оцінки самої прибутковості [5, 86].

Науковець К. Багацька у своїй статті «Еволюція поняття «капіталізація підприємства» в контексті сучасних теорій корпоративних фінансів» капіталізація підприємства, зазначає, що відповідно до неокласичної теорії фінансів за економічною суттю теперішню вартість майбутніх очікуваних доходів підприємства. Хоча формули капіталізації підприємства і його ринкової вартості не тотожні, сутність цих категорій є однаковою і вони беруть свій початок від уявлення про теперішню цінність активу на основі очікувань доходів від нього в майбутньому [14, 20].

Науковці К. Багацька та Б. Пюро у своїй теоретичній статті «Ринкова капіталізація компаній: світові та вітчизняні тенденції» визначили економічний зміст капіталізації, який проявляється у її специфічних функціях та які вона виконує. При цьому вони, урахувавши думку О. Побурко [15], виділили такі функції капіталізації, які можна адаптувати у подальшому до капіталізації майнових прав інтелектуальної власності: 1) *оцінююча* — відображає оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства з метою вивчення її ефективності та виявлення наявних резервів; 2) *прогностична* — слугує індикатором майбутнього стану підприємства; основ-

ний зміст цієї функції полягає в оцінюванні потенціалу підприємства; 3) *мобілізаційна* — полягає в залученні ресурсів для цілей організації, розширення виробництва, швидкого освоєння сучасних технологій тощо; 4) *розподільча* — полягає в ефективному розподілі всіх залучених ресурсів на розвиток і розширення діяльності підприємства, тобто здійснення процесу капіталізації, що забезпечує збалансованість економічної діяльності підприємства; 5) *стратегічна* — полягає у виборі перспективних напрямів діяльності підприємства, що зорієнтовані на довгострокову перспективу, досягнення конкурентних переваг підприємства та забезпечення стабільного ефективного функціонування, утримання своїх позицій на ринку; 6) *стимулююча* — виступає стимулятором економічного, науково-технічного розвитку підприємницької діяльності; 7) *інформаційна* — дає змогу оперативно зібрати чи розповсюдити інформацію про рівень економічної стійкості та інвестиційної привабливості підприємства на мікро- та макрорівнях [16, 113].

Узагальнюючи зазначене, в цьому маємо загальне трактування капіталізації, що відноситься до інвестиційно-інформаційної діяльності збільшення капіталу матеріальних активів, що розглядаються як оціночна вартість усіх основних та оборотних активів підприємств (вартість фірми). Цей процес поєднують з корпоративною трансакцією, коли вартість корпорації визначають на основі ринкової вартості її акцій.

Стосовно *капіталізації майнових прав інтелектуальної власності*, яка перебуває в полі нашого дослідження, то немає ще єдиного визначення до трактування цього поняття. На це звертає увагу Ю. Пługіна у своїй статті «Механізм капіталізації інтелектуального капіталу підприємств» [17], де науковець вказує на зростання наукового інтересу до сутності та значення капіталізації, що зумовлює появу великої кількості різноманітних трактувань і понять, пов'язаних із цією категорією,

однак зовсім різних за своєю суттю (а саме: капіталізація економіки, промисловості, фондового ринку, банків, прибутку, чистого грошового потоку, інтелектуальної власності тощо). Однак, Ю. Пługіна зазначає, що науковий інтерес до сфери капіталізації нематеріальних активів підприємств є в стадії зародження. Дослідження показують, що частка нематеріальних активів в формуванні загальної вартості підприємства є в рази вищою, аніж реальних його активів, що беззаперечно вказує на вирішальну роль перших у формуванні реальної вартості підприємства. Отже, для українських підприємств та корпорацій украї важливими стають питання розкриття та використання інтелектуального капіталу з метою підвищення ефективності їх діяльності.

Із капіталізацією майнових прав інтелектуальної власності пов'язують інтелектуальний капітал. На нашу думку, інтелектуальний капітал — це один із різновидів капіталу, який має відповідні ознаки капіталу і відтворює, одночасно, властиву лише йому (інтелектуальному капіталу) специфіку й особливості. Як економічна категорія інтелектуальний капітал нами розглядається з позиції авансованої інтелектуальної власності, що під час свого руху приносить більшу вартість за рахунок додаткової вартості. Виходячи з цієї позиції, враховуючи зазначені вище теоретичні викладки, слід підходити до визначення капіталізації майнових прав інтелектуальної власності та по можливості адаптувати теоретичні напрацювання до зазначених вище специфічних функцій та особливостей загальної капіталізації.

Капіталізація майнових прав інтелектуальної власності — це вартість майнових права інтелектуальної власності в процесі її комерціалізації, спрямованої на отримання прибутку (доданої вартості). Це є динамічна змінна складової вартості активів, яка відтворює ринкову капіталізацію активів суб'єкта господарювання.

Водночас *вартість майнових прав у активі балансу* — це *вартість об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів, яка на час складання балансу змінюється за рахунок амортизаційних відрахувань (залишкова вартість нематеріальних активів)*. Це статична складова у вартості активів на час складання балансу суб'єкта господарювання (реальні активи); є джерелом його інноваційної прибутковості.

Статистика свідчить, що у фінансовому вираженні вартість нематеріальних активів за 2016 рік згідно з даними Державної служби статистики України становила 49,48 млрд грн, а за кордоном в одній тільки корпорації Airbus цей показник становив 11 млрд євро [18, 30]. У розвинутих країнах частка нематеріальних активів становить 30–35 % загальної капіталізації країни, а в окремих компаніях сягає 70 % [19, 104]. Якщо прослідкувати історичний ланцюг співвідношення між матеріальними і нематеріальними активами, як зазначає Н. Чугрій [20], то слід відзначити, що з часом таке співвідношення стає нерівним і збільшується — на користь нематеріальних активів відповідно. Це підтверджують статистичні дані країн Європи: у 1978 р. 80:20 %, у 1988 р. — 54:46 %, у 1998 р. — 26:74 %, у 2016 р. — 7:93 % на користь нематеріальних активів [18, 31], що свідчить про присутність *процесного підходу до капіталізації*. Натомість в Україні на частку нематеріальних активів припадає в середньому 1 % майна вітчизняних підприємств.

Статистика свідчить, що вартість об'єктів інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів у 2012 році становила 10 715 млн грн, у 2013 р. — 8 697 млн грн, у 2014 р. — 8 963 млн грн, у 2015 р. — 10 022 млн грн, у 2016 р. — 14 145 млн грн. [21]. Частка у валовому нагромадженні основного капіталу в розрізі видів нефінансових активів продуктів інтелектуальної праці у складі нематеріальних активів становила у 2016 році 3, 9 %

проти 4, 0 % у 2012 році, що свідчить про низький рівень інвестиційної привабливості у сфері створення продуктів інтелектуальної праці у складі нематеріальних активів. За даними Державної служби статистики України, у 2016 році частка нематеріальних активів у нефінансових активах країни становила лише 0,76 %, тоді як основних засобів — 81,92 % [22].

Світовий досвід компаній, як зауважує Н. Чугрій, доводить, що протягом 30 років відбулося значне зростання ролі нематеріальних активів у загальній структурі активів підприємства в ринковій економіці. За підрахунками торговельного банку інтелектуальної власності Осеан Томо, вартість нематеріальних активів компаній у 2015 році значно зросла порівняно з 1985 роком [20, 205]. Слід вказати, що частка нематеріальних активів у загальній вартості активів підприємства у 2015 році дорівнювала 84 %, що перевищило показник 1985 року у 2,6 раза [21].

Важливо зазначити, що вартість прав інтелектуальної власності враховує сукупність витрат, які пов'язані з розробкою, адаптацією, підтримкою на відповідному рівні об'єктів права інтелектуальної власності (ОПВ). Вартість прав на придбання або продаж прав інтелектуальної власності враховує лише ціну придбання або продажу з урахуванням прибутку (рентабельності) і податкових відрахувань, що є структурою вартості майнових права інтелектуальної власності в процесі її комерціалізації. При цьому слід підкреслити, що механізм формування вартості ОПВ у процесі залучення їх у господарський оборот, зокрема в процесі придбання та їх використання, пов'язують з методами оцінки майна і майнових прав, які залежать від природи походження ОПВ та завдання, які вирішує продавець/покупець, виходячи зі своєї стратегії та тактики на ринку. Водночас слід урахувувати унікальність самого ОПВ, як товару, що пов'язаний залежністю вартості ОПВ з особливостями об'єкта, до якого присто-

совується (прив'язується) ОПІВ (упровадження, використання, передача в лізинг тощо). Конкретність, адресність використання ОПІВ відтворюється в розрахунку вартості інноваційного продукту/інноваційної продукції, яка враховує результат економічної оцінки з урахуванням досягнутого економічного ефекту, що свідчить про присутність *об'єктного підходу до капіталізації*. Ця особливість ОПІВ спрощує механізм сприйняття визначення вартості (ціни) ОПІВ та одночасно вказує на його складність, вибірковість, оригінальність. У цьому випадку ОПІВ набуває ознаки товару, на який поширюється механізм комерціалізації, господарської діяльності, системи стандартизації та механізм ціноутворення і оподаткування відповідно до чинного законодавства України.

Реальна капіталізація майнових прав інтелектуальної власності — це перетворення вартості майнових прав інтелектуальної власності (нематеріальних активів) у господарському обігу в інноваційний продукт у науковій сфері або інноваційну продукцію у виробничій сфері діяльності або в нову цінність як джерело зростання цієї вартості. При цьому слід зауважити ризики при визначенні ціни на інноваційний продукт/інноваційну продукцію або нову створювану цінність, де на ринку здійснюється остаточне формування вартості інноваційного продукту/інноваційної продукції в єдності всіх її сторін та її трансформації в ціну — перетворену форму вартості інноваційного продукту/інноваційної продукції або нової цінності у грошовому вимірі, яка приносить продавцю додаткову вартість (прибуток) у процесі реальної комерціалізації. У свою чергу, економічна природа ціни (вартості) набуває таких конкретних форм, як монополюно висока, монополюно низька тощо, які водночас є сучасними перетвореними формами власності. Коли пропозиція і платоспроможний попит збігаються, встановлюється ціна рівноваги, у якій немає відхилення ціни товару від його вартості, а

гранична корисність товару, що вільно відтворюється, прямо пропорційна їх трудовим та інтелектуальним витратам, поєднаним із використанням майнових прав. Водночас для процесу ціноутворення визначальну роль відіграє не її гранична корисність, а сама корисність. Така ринкова ціна — результат діалектичної взаємодії суспільно необхідних витрат виробництва інноваційного продукту/інноваційної продукції поєднаними з витратами використання майнових прав інтелектуальної власності та платоспроможного попиту населення, структури суспільних потреб.

Фіктивна капіталізація майнових прав інтелектуальної власності — це реальний інтелектуальний капітал (майнових прав інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів), представлений цінними паперами (паями) у складі статутного капіталу корпорації (товариства), за якими оцінюється їх ринкова вартість (добуток ринкової ціни акції на загальну їх кількість).

Пряма капіталізація майнових прав інтелектуальної власності є процесом перетворення інтелектуального ресурсу, залученого в ринковий обіг, у вартість майнових прав інтелектуальної власності, яка приносить додаткову вартість.

Зворотна капіталізація майнових прав інтелектуальної власності — це перетворення додаткової вартості в інтелектуальний капітал. Тобто, при оцінці інтелектуального капіталу за доходом здійснюється зворотна фіктивна капіталізація майнових прав інтелектуальної власності, а реальна вартість інтелектуального капіталу, що приносить цей дохід, може істотно відрізнитися від фіктивно капіталізованих майнових прав інтелектуальної власності. Якщо швидкими темпами зростає рівень прибутковості суб'єкта господарювання (фірми), то рівень фіктивної капіталізації майнових прав інтелектуальної власності збільшується за умови ринкової оцінки продажу/придбання іннова-

ційного продукту/інноваційної продукції, поєднаними з використанням майнових прав інтелектуальної власності.

Із розширенням процесу капіталізації майнових прав інтелектуальної власності пов'язують рух інтелектуального капіталу в напрямі його зростання або здійснення розподілу й використання отриманого прибутку з метою розвитку інтелектуального капіталу суб'єкта господарювання, що впливає на зростання виробництва інноваційного продукту/інноваційної продукції за рахунок залучення більш досконалих інтелектуальних ресурсів, витрат у якість активів, у вартість чистих активів підприємств або у вартість акціонерного капіталу, що забезпечує їх прибутковість і перетворення додаткової вартості в інтелектуальний капітал.

Із зазначеним процесом капіталізації майнових прав інтелектуальної власності пов'язують *корпоративну трансакцію, що є організаційно-правовою формою інтелектуального капіталу і відтворюється у формі акціонерного або пайового інтелектуального капіталу залежно від виду корпоративної трансакції або виду засновницького капіталу*, якщо маємо на увазі акціонерні товариства різні за типом, що поділяються на публічні акціонерні товариства та приватні акціонерні товариства [22] або інші види господарських товариств (товариство з обмеженою відповідальністю тощо), які передбачені Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [23].

У перекладі з англійської термін «трансакція» (*transaction*) означає дію, угоду. Цей термін можна інтерпретувати як ділову операцію з корпоративними правами, тобто з правами власності на акції (паї, частини) у статутному капіталі юридичної особи з позиції колективного власника.

Корпоративні права — це права власності на частку (пай) у статутному капіталі юридичної особи, а також ча-

стини активів при її ліквідації відповідно до чинного законодавства.

Корпоративні права є правами власника (фізичної чи юридичної особи) у межах кількості акцій (паїв, частини) у складі загальної сукупності прав колективного власника. Ця особливість дає змогу конкретним власникам брати участь на праві корпоративного управління, володіння, використання та розпорядження майном, грошовими ресурсами і нематеріальними активами з метою отримання прибутку за результатами фінансово-господарської діяльності.

Із загальних позицій корпоративні трансакції — це угоди і організаційні заходи, які пов'язані зі зміною статусу і структури корпорацій (акціонерних товариств) або інших юридичних осіб, у тому числі поглинення і злиття юридичних осіб; приватизація підприємств; перетворення приватних фірм в корпорації; створення нових фірм тощо.

Укладення інтелектуального капіталу до статутного капіталу акціонерного товариства, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю в обмін на корпоративні права відноситься до інноваційної діяльності, спрямованої на емісію (ремісію) статутного капіталу, тобто підвищення (зменшення) потенціалу засновницького капіталу, що відтворює фіктивну капіталізацію майнових прав інтелектуальної власності.

Корпоративні трансакції здійснюються з метою більш повного використання майнових прав інтелектуальної власності з метою зміни структури управління та реструктуризації активів. При корпоративних трансакціях здійснюється перерозподіл виключних прав між суб'єктами, які беруть участь у трансакціях. Процес корпоративних трансакцій є складним і відповідальним.

При фіктивній капіталізації майнових прав інтелектуальної власності або введенні майнових прав інтелектуальної власності у склад нематері-

альних активів до балансу в обмін на акції (паї, частини) слід ураховувати таке:

- відсутність виключної правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, які вносяться до необоротних активів в обмін на акції (паї, частини), що впливає на зменшення частки в статутному капіталі щодо інших засновників (учасників);
- наявність конкуруючих технологій, предметів, промислових зразків та інших об'єктів інтелектуальної власності, а також конкуруючих патентів, свідоцтв, негативно впливає на підвищення вартості нематеріальних активів в активах балансу і еквівалентно в статутному капіталі корпорації та товариства;
- присутність високого комерційного ризику пов'язана з низьким життєвим циклом розробки, недостатньою проробленістю об'єктів інтелектуальної власності на стадії науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт.

Особливість фіктивної капіталізації майнових прав інтелектуальної власності (корпоративна трансакція) проявляється в тому, що вона здійснюється під впливом мінливих ринкових відносин і пов'язана з корпоративною власністю, зокрема з видами майнових прав інтелектуальної власності. За економічною природою *корпоративні трансакції розглядаються як відчуження об'єктів права інтелектуальної власності від їх власника до того, хто формує статутний капітал*. При цьому досягається одна мета — змінити структуру часток у статутному капіталі засновників (учасників), щоб досягти певного контролю над суб'єктом господарювання, отримуючи відповідний контрольний пакет акцій (паїв). У такому разі об'єктивність здійснення оцінки майнових прав набуває стратегічного значення. Чим більше завищена ціна майнових прав інтелектуальної власності (нематеріальних активів), тим більш ризикованою буде угода між засновни-

ками (учасниками). Ось чому вони самостійно приймають рішення щодо затвердження вартісної ціни об'єкта майнових прав інтелектуальної власності, який передається згідно із засновницьким договором до активів в обмін на отримання корпоративних прав (акцій, паїв, часток). Слід звернути увагу на обмеження внесення до статутного капіталу майнових прав інтелектуальної власності, отриманих за ліцензійним договором на відповідний термін, оскільки при цьому неможливо здійснити відчуження ОПВ від ліцензіара до того, хто формує статутний капітал.

Ще більш складним є процес, коли здійснюється реорганізація, реструктуризація та ліквідація корпорації або господарського товариства, коли об'єктом угоди виступають майнові права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів, отримані юридичною (фізичною) особою в обмін на корпоративні права. За цим сценарієм майнові права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів розглядаються як цілісна одиниця і поділові на частини не підлягають. Обов'язково враховується їх залишкова вартість, яка відрізняється від вартості придбання ОПВ в обмін на корпоративні права.

У реаліях української економіки важко уявити фіктивну капіталізацію майнових прав інтелектуальної власності в умовах слабкого розвитку біржового бізнесу та фондового ринку у сфері інтелектуальної власності.

У статті «Забезпечення капіталізації підприємств шляхом активізації нематеріальних активів», науковець І. Бриль зазначає, що першими масштабну капіталізацію нематеріальних активів здійснили в Японії у 1970–1980-х рр.: при реальному обсязі товарної маси, що вироблялася Японією в ті роки, у 3 % загальносвітового ВВП, сумарний капітал країни становив понад 40 % сукупного світового капіталу. Причина цього явища проста. Із 1960-х рр. японські інвестори почали скуповувати по всьому світу продукти інтелектуальної праці,

які оцінювали за своєю методикою та ставили на баланс підприємства як нематеріальні активи вже за новою вартістю. Це вплинуло на подальший розвиток світової ринкової капіталізації. Ринкова вартість всесвітньо відомих компаній загалом у сотні разів перевищує вартість їх балансових активів. Dream Works SKG — оголошена вартість активів 250 млн дол., ринкова вартість акцій 2 млрд дол.; Microsoft — до появи Windows 95 вартість активів 8 млрд дол., після — ринкова вартість акцій 100 млрд дол.; Netscape — активи 17 млн дол., після акціонування ринкова вартість акцій 3 млрд дол. Цю різницю складають саме нематеріальні активи, що привертає до таких компаній увагу інвесторів і сприяє подальшій їх капіталізації [24].

Ураховуючи зазначене, проглядається перспектива поступового розвитку ринкової капіталізації майнових прав інтелектуальної власності в Україні на шляху просування до неоекономіки в напрямі стимулювання вкладень інвестиції в нематеріальні активи та розширення процесів капіталізації інтелектуального капіталу.

Висновки. За результатами теоретичного узагальнення підсумуємо такі економічні категорії.

Капіталізацію майнових прав інтелектуальної власності розглядаємо як вартість майнових прав інтелектуальної власності в процесі її комерціалізації, спрямованої на отримання прибутку (доданої вартості).

Слід розрізняти реальну і фіктивну, пряму і зворотну капіталізацію майнових прав інтелектуальної власності.

Реальну капіталізацію майнових прав інтелектуальної власності розглядаємо як перетворення вартості майнових прав інтелектуальної власності (нематеріальних активів) у господарському обігу в інноваційний продукт у науковій сфері або інноваційну продукцію у виробничій сфері діяльності або в нову цінність як джерело зростання цієї вартості.

Фіктивну капіталізацію майнових прав інтелектуальної власності розгля-

даємо як реальний інтелектуальний капітал (майнових прав інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів), представлений цінними паперами (паями) у складі статутного капіталу корпорації (товариства), за якими оцінюється їх ринкова вартість (добуток ринкової ціни акції на загальну їх кількість).

Пряму капіталізацію майнових прав інтелектуальної власності розглядаємо як процес перетворення інтелектуального ресурсу, залученого в ринковий обіг, у вартість майнових прав інтелектуальної власності, яка приносить додаткову вартість.

Зворотну капіталізацію майнових прав інтелектуальної власності розглядаємо як перетворення додаткової вартості в інтелектуальний капітал.

Із процесом капіталізації майнових прав інтелектуальної власності пов'язують корпоративну трансакцію, що є організаційно-правовою формою інтелектуального капіталу і відтворюється у формі акціонерного або пайового інтелектуального капіталу залежно від виду корпоративної трансакції або виду засновницького капіталу.

Укладення інтелектуального капіталу до статутного капіталу акціонерного товариства, товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю в обмін на корпоративні права відноситься до інноваційної діяльності, спрямованої на емісію (ремісію) статутного капіталу, тобто підвищення (зменшення) потенціалу засновницького капіталу, що відтворює фіктивну капіталізацію майнових прав інтелектуальної власності.

За економічною природою, корпоративні трансакції розглядаються як відчуження об'єктів права інтелектуальної власності від їх власника до того, хто формує статутний капітал. ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Гальчинський А. С. *Економічна методологія. Логіка оновлення: курс лекцій*. К. «АДЕФ-Україна». 2010. 572 с.
2. Яцишина І. В. *Капіталізація в інноваційній економіці*. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. *Економіка*. 2010. Вип. 10. С. 169–178.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_eko_2010_10_31.
3. *Капіталізація економіки України*. За ред. акад. НАН України В. М. Гейця і д-ра екон. наук, проф. А. А. Гриценка. К.: Ін-т екон. та прогнозув. 2006. 199 с.
4. Маркс К., Енгельс Ф. *Сочинения*. М. Политиздат. 1968. Т. 25, ч. 2. С. 380.
5. Пронько Л. М. *Сутність капіталізації, її види та напрями здійснення*. Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. №2 (53) 2011. С.84–88.
URL: econjournal.vsau.org/files/pdfa/1875.pdf.
6. Андрійчук В. Г. *Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: монографія*. Ніжин. ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф». 2007. 216 с.
7. *Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» від 18.10.1999. № 242. Офіційний вісник України*. 1999. № 44. Ст. 2206.
8. Андрійчук В. Г. *Капіталізація вітчизняного сільського господарства: суть, напрями, механізми та перші оцінки здійснення*. *Економіка АПК*. 2005. № 7. С. 69–74.
9. Макарова Г. С. *Теоретичні підходи до визначення економічної категорії «капіталізація»*. *Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 6. Т. 1. URL: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...2.
10. Брюховецька Н. Ю. *Підходи до визначення капіталізації підприємства*. *Наукові праці ДонНТУ*. Серія: економічна. 2007. Випуск 31–1. С. 224–229.
11. *Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 1 /Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К. Видавничий центр «Академія». 2000. 864 с.*
12. Гриценко А. А. *Капіталізація економіки: проблеми та перспективи (матеріали семінару)*. *Економічна теорія*. 2006. № 2. С. 91–110.
13. Маркс К. *Капитал*. Т. 1 Кн. 1: *Процес производства капитала*. М. Государственное издательство политической литературы. 1951.
14. Багацька К. В. *Еволюція поняття «капіталізація підприємства» в контексті сучасних теорій корпоративних фінансів*. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 15. С. 19–22.
15. Побурко О. Я. *Організація управління капіталізацією господарського комплексу [Текст]: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.06.04. Львів, 2011. 15 с.*
16. Багацька К. В., Пюро Б. І. *Ринкова капіталізація компаній: світові та вітчизняні тенденції. Облік і фінанси*. №1 (75). 2017.
17. Плузіна Ю. А. *Механізм капіталізації інтелектуального капіталу підприємств*. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. Вип. 40. С. 184–187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2012_40_45.
18. Гунина Е. Н., Казаков А. А. *Роль нематериальных активов в стоимости предприятия*. *Международный научно-исследовательский журнал*. 2015. № 8–1 (39). С. 30–32.
19. Єршова Г. В. *Нематеріальні активи промислових підприємств України*. *Фінанси України*. 2011. № 11. С. 104–112.
20. Чугрій Н. А. *Роль нематеріальних активів у капіталізації вартості підприємств: зарубіжний досвід та вітчизняні реалі*. *Проблеми системного підходу в економіці*. Випуск № 5 (67). 2018. С. 2004-2010.
URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/5_67_2018_ukr/34.pdf.
21. *Валове нагромадження основного капіталу в розрізі видів нефінансових активів*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ_2016/

- vvp/kkv_vvp/kkv_vvp_u/arh_vn_ok2016_u.htm.
22. Експериментальний баланс нефінансових активів за 2016 р.
URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/nac_r_2018.htm.
23. Harrison R. *Intangible Assets and Company Value*. URL: <http://www.ip.finance/2015/03/intangible-assets-and-company-value.html>.
24. Про акціонерні товариства. Закон України № 514-VI від 17.09.2008 року. Редакція від 01.01.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.
25. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю. Закон України № 2275-VIII 06.02.2018 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>.
26. Бріль І. В. Безпечення капіталізації підприємств шляхом активізації нематеріальних активів. URL: ier.donetsk.ua/publish/sbor/all_text/b2012/10.pdf.
1. Halchynskiy A. S. *Ekonomichna metodolohiia. Lohika onovlennia: Kurs leksii*. K. «ADEF-Ukraine». 2010. 572 s.
 2. Iashchynshyna I. V. *Kapitalizatsiia v innovatsiinii ekonomitsi*. Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. *Ekonomika*. 2010. Vyp. 10. S. 169–178.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_eko_2010_10_31.
 3. *Kapitalizatsiia ekonomiky Ukrainy*. Za red. akad. NAN Ukrainy V. M. Heitsia i d-ra ekon. nauk, prof. A. A. Hrytsenka. K.: In-t ekon. ta prohnozuv. 2006. 199 s.
 4. Marks K., Enhels F. *Sochynenyia*. M. Polytyzdat. 1968. T. 25, ch. 2. S. 380.
 5. Pronko L. M. *Sutnist kapitalizatsii, yii vydy ta napriamy zdiisnennia*. Zbirnyk naukovykh prats VNAU. Seriia: *Ekonomichni nauky*. №2 (53) 2011. S.84–88.
URL: econjournal.vsau.org/files/pdfa/1875.pdf.
 6. Andriichuk V. H. *Kapitalizatsiia silskoho hospodarstva: stan ta ekonomichne rehuliuвання rozvytku*. Monohrafiia. Nizhyn. TOV «Vydavnytstvo «Aspekt-Polihraf». 2007. 216 s.
 7. *Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia (standartu) bukhhalterskoho obliku 8 «Nematerialni aktyvy» vid 18.10.1999*. № 242. *Ofitsiinyy visnyk Ukrainy*. 1999. № 44. St. 2206.
 8. Andriichuk V.H. *Kapitalizatsiia vitchyznianoho silskoho hospodarstva: sut, napriamy, mekhanizmy ta pershi otsinky zdiisnennia*. *Ekonomika APK*. 2005. № 7. S. 69–74.
 9. Makarova H. S. *Teoretychni pidkhody do vyznachennia ekonomichnoi katehorii «kapitalizatsiia»*. *Ekonomichni nauky. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. 2014. № 6. T. 1. URL: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...2.
 10. Briukhovetska N. Yu. *Pidkhody do vyznachennia kapitalizatsii pidpriemstva*. *Naukovi pratsi DonNTU*. Seriia: *ekonomichna*. 2007. Vypusk 31–1. S. 224–229.
 11. *Ekonomichna entsyklopediia: u trokh tomakh*. T. 1 /Redkol.: S. V. Mochernyi (vidp. red.) ta in. K. Vydavnychiy tsentr «Akademii». 2000. 864 s.
 12. Hrytsenko A. A. *Kapitalizatsiia ekonomiky: problemy ta perspektyvy (materialy seminaru)*. *Ekonomichna teoriia*. 2006. № 2. S. 91–110.
 13. Marks K. *Kapital*. T.1 Kn. 1: *Protses proizvodstva kapytala*. M. Hosudarstvennoe yzdatelstvo polytycheskoi lyteratury. 1951.
 14. Bahatska K. V. *Evoliutsiia poniattia «kapitalizatsiia pidpriemstva» v konteksti suchasnykh teorii korporatyvnykh finansiv. Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2016. № 15. S. 19–22.
 15. Poburko, O. Ya. *Orhanizatsiia upravlinnia kapitalizatsiieiu hospodarskoho kompleksu [Tekst]: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : spets. 08.06.04*. Lviv, 2011. 15 s.
 16. Bahatska K. V., Piuro B. I. *Rynkova kapitalizatsiia kompanii: suitovi ta vitchyzniani tendentsii. Oblik i finansy*. №1 (75). 2017.
 17. Pluhina Yu. A. *Mekhanizm kapitalizatsii intelektualnoho kapitalu pidpriemstvu*. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. 2012. Vyp. 40. S. 184–187.

- URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2012_40_45.
18. Hunyna, E. N., Kazakov A. A. Rol nematerialnykh aktivov v stoymosti predpriyatiya. *Mezhdunarodnyi nauchno-ysledovatel'skiy zhurnal*. 2015. № 8–1 (39). S. 30–32.
19. Yershova H. V. Nematerialni aktyvy promyslovykh pidpriemstv Ukrainy. *Finansy Ukrainy*. 2011. № 11. S. 104–112.
20. Chuhrii N. A. Rol nematerialnykh aktiviv u kapitalizatsii vartosti pidpriemstv: zarubizhnyi dosvid ta vitchyzniani reali. *Problemy systemnoho pidkhopu v ekonomitsi*. Vypusk № 5 (67). 2018. S. 2004-2010.
URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/5_67_2018_ukr/34.pdf.
21. Valove nahromadzhennia osnovnoho kapitalu v rozrizi vydiv nefinansovykh aktiviv. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ_2016/vvp/kkv_vvp/kkv_vvp_u/arh_vn_ok2016_u.htm.
22. Eksperymentalnyi balans nefinansovykh aktiviv za 2016 r. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/nac_r_2018.htm.
23. Harrison R. *Intangible Assets and Company Value*. URL: <http://www.ip.finance/2015/03/intangible-assets-and-company-value.html>.
24. Pro aktsionerni tovarystva. Zakon Ukrainy № 514-VI vid 17.09.2008 roku. Redaktsiia vid 01.01.2019 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.
25. Pro tovarystva z obmezhenoiu ta dodatkovoiu vidpovidalnistiu. Zakon Ukrainy № 2275-VIII 06.02.2018 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>.
26. Bryl I. V. Zbezpechennia kapitalizatsii pidpriemstv shliakhom aktyvizatsii nematerialnykh aktiviv. URL: iep.donetsk.ua/publish/sbor/all_text/b2012/10.pdf.

Надійшла до редакції 25.01.2019 року

Бутник-Сиверський А. Теоретические аспекты капитализации имущественных прав интеллектуальной собственности с позиции доминанты неэкономике. В статье обобщаются теоретические подходы к определению капитализации, ее содержанию и разновидности. Обоснована экономическая категория капитализации имущественных прав интеллектуальной собственности как стоимость имущественных прав интеллектуальной собственности в процессе ее коммерциализации, направленной на получение прибыли (добавленной стоимости). Определено содержание реальной и фиктивной, прямой и обратной капитализации имущественных прав интеллектуальной собственности. Рассмотрено расширение процесса капитализации имущественных прав интеллектуальной собственности в условиях корпоративной трансакции, с которой связывают движение интеллектуального капитала.

Ключевые слова: капитализация, интеллектуальный капитал, имущественные права, интеллектуальная собственность, стоимость, корпоративная трансакция

Butnik-Siverskiy O. Theoretical aspects of the capitalization of intellectual property rights from the point of the dominant of neo-economics. In the article the author presents the evolutionary stages of the interpretation of the essence of «capitalization» and generalizes the theoretical approaches to the definition of the economic category «capitalization», which are divided into objective and processable approaches. It is considered the term «market capitalization» and the process of transformation of available resources into a value that brings added value, which is capitalization. This approach makes it possible to distinguish separately real and fictitious, direct and reverse capitalization and to allocate capitalization functions.

It is substantiated the definition and it is considered the economic category of the capitalization of intellectual property rights as the value of intellectual property rights in the process of its commercialization, directed to making profits (added value). It is determined the value of the property rights in the asset of the balance. It is presented the statistics of world experience of a processable approach to capitalization. It is substantiated and considered the essence of real and fictitious, direct and reverse capitalization of intellectual property rights.

It is considered the expansion of the process of capitalization of intellectual property rights in the conditions of a corporate transaction, which is associated with the movement of intellectual capital in the direction of growth. There are determined the content of the corporate transaction, the owner's corporate rights and the features of intellectual capital investing into the share capital. It is considered the feature of fictitious capitalization of intellectual property rights (corporate transaction) and it is presented the statistics of the development of world market capitalization.

Key words: capitalization, intellectual capital, property rights, intellectual property, value, corporate transaction